

Lo capítol titulat *Lo cor de Mossén Joan*, sacerdot que celebra la missa á Sant Antoni mentres los dos bandos de feligressos seus preparavan la mina que debían reventar tan prompte, omplint de dol aquella afrau encisadora, vora 'ls cingles de la riera del Biern, es un estudi psicològic dels més difícils, ahont l' autor ha baixat en lo fonze d' aquella ànima examinantla y traguentne profitosas ensenyansas. Los remordiments d'aquell sant home retrunyintli en la consciencia, per veure que ab tots los seus esforços no havia lograt la pau del poble, la emblanquinada de la iglesia románica criticada per tothom, lo balafi de joyas vellas y ornaments del cult, adinerats pera adquirir quatre trastos de quincalla per lo temple, mitg profanat ab fastuositats de fra, aquells oradors tan elocuentes que havian vingut predicant en una llengua forastera que cap del poble entenia y que no li dugueren cap penitent al confesionari, totas las novetats introduhidas per bon fi, tan condemnadas pel seu nebot, aquells *villancicos* castellans sense sentiment ni gust, tot aixó li venia á la memoria, y comparantlo ab lo que feya 'l rector de Prunés y Mossén Claret que procedint d' altra manera y utilisant los elements de la regió convertian á las masses del poble, y la gent, obligada y convensuda per sas predicacions, se perdonava 'ls agravis y s' abressava públicament en mitg dels carrers y plassas, aquets recorts aglomejats en sa imaginació l' aclaparavan, lo confonían y li parlavan ab elocuencia aterradora. Mossén Joan, com si 's trobés a la hora de la mort en que 's veuhen clarás totas las equivocacions que s' han tingut en la vida, llavors creya errats tots eos procediments, y s' acusava ell mateix d' haver contribuít á una obra demoleedora. Y mentres en l' ofertori, preocupat, lo cor oprimít, sentia en la mateixa iglesia la remor fatídica, precursora de la tempesta que anava á esclatar, duas llágrimas, quinta essencia dels remordiments que l' emocionavan, vingueren á caure dintre 'l cálzer que teia á flor de llavis y coneixia que 'l sacrifici de la seva vida 's tornava lleu y petit, y que un bálsam de consolació anava endolsint la amargor de fel que anegava son cor, com si la mística conjunció de las llágrimas del creyent ministre del Senyor ab la sanch puríssima del Fill de Deu, sellés un prometatge de redempció futura.

Quan Mossén Joan, acabada la missa, surti á fora ab l' escolá, provehit del perolet y l' isoph pera tirar benediccions, sols vegé quatre vellas esferehidas y algunas mossas

desoladas; los homes de Valldepedras tenian altres maldecaps.

Aquí arriba *La topada*, quadro grandió, horrible, que esgarrifa y no pot concebirse sense haver estat en los racessos dels Pirineus y estudiant las costums de sas encontradas. La massa compacta en forma de pinya dirigida pel Cerdá, ab totas las bestias grossas davant, avansant cap á la jassa á tall de boig, y contra las remadas enemigas, del senyor de Serra Bruna, corria empesa per las *rehiras* d' aquells desanimats, per las fonadas que xiulavan y rebatianse damunt sos lloms, y per la lladredissa dels cans que la flanquejavan. Lo pánich s' apoderá de la host de D. Eudalt al veures á sobre aquell nuvol negre, carregat de llamps y pedregada; mes per l' instint de conservació, los del senyor de Serra Bruna formaren altra pinya, amparantse darrera d' ella pastors y rebadans, y aquella resistencia passiva semblava de moment enfangar al bestiar bovi que bufava de fadiga, però allavors alguns baylets, á quins agradava aquella escena de carnatge, comensaren á imitar lo bronzir de la terrible mosca bouhera y succehi lo que espanta d' imaginarho. La massa esverada, cega de furor, á la desbanaada, se llensá de dret al esquadró contrari y la topada fou tan horrible y estrepitosa, que fins sos mateixos autors s' esgarrifaren de sa obra malehida. Los remolins avansavan sempre vers l' abim y prompte comensaren á estimbarse; los pastors, verts de terror, res podian deturar. Los brahols y esbufechs de las bestias, la remor sorda dels cossos que 's despenyavan fent seguir cap al abim pedras y tronchs de fusta balida, las maldiccions y renechs dels pagesos desesperats que s' arrencavan los cabells, lo relluhir de ganibets y pistolas, los crits d' «Alto á la justicia», d' una veu esgarrifosa d' un noyet que cridava «¡Pare, soch mort!», tot aixó fou la senyal de campí qui puga.

Aquesta escena la contemplava 'l senyor de Serra Bruna desde una distancia respectable, y esferehit perque no podia resistir l' espectacle fugi vers lo grau de la Portella, xiulantli las orellas ab brahor espantosa que proclamava la sintesis de sa *gran obra*.

Aquí termina 'l tros de libre que no s' ha donat á llum encara y que segons nostre parer causarà sensació fonda en lo camp de las lletras catalanas. Ja teniam á n' en Marian Vayreda per un escriptor de cap de brot, y ara 'l considerem com á un dels primers novelistas de nostra patria.

Heus aquí una idea dels fracments de la